herpy

LACERTIDER

Pärlödla

Timon lepidus

Timon lepidus är en av Europas största ödlor: kraftig, dagaktiv och grön med blå ögonfläckar på flankerna, från Iberiska halvön, södra Frankrike och nordvästligaste Italien. Den blir 40-70 cm, är nyfiken och kan bli tam, men kräver ett stort terrarium, kraftig värme och UVB, en sval vintervila och gärna ett utomhusterrarium på sommaren.

Familj: Lacertidae Engelska: Eyed Lizard Tidigare namn: *Lacerta lepida*

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**40-70 cm** total längd inkl. svans
Livslängd	**10-25 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Klipplevande, marklevande och grävande**
Biotop	**Klippterräng och tempererad skog och äng**
Svårighetsgrad	**Viss erfarenhet**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**120 × 60 × 60 cm** L × B × H för 2 vuxna djur
Temperatur, dag	**22-30 °C**
Värmeplats	**35-50 °C**
Temperatur, natt	**15-20 °C**
Luftfuktighet	**35-75 %**
Vatten	**Vattenskål**
UVB	**Nödvändigt** Fergusonzon 3
Vintervila	**8-12 °C** 8-10 veckor
Föda	**Insekter, frukt och ryggradsdjur**
Hålls	**Ensamma, parvis eller en hane med flera honor**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Könsmogen	**12-34 mån.**
Kullstorlek	**5-24 ägg**
Kullar per år	**1-3**
Inkubation	**75-100 dagar** vid 26-30 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Ej listad**
EU-bilaga	**Ej listad**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Timon lepidus hör till de största ödlorna i Europa. Kroppen är tung och djup, huvudet kraftigt, benen starka med långa, krökta klor, och halsbandet är sågtandat. Hanen har ett bredare och tyngre huvud och kraftigare käkar än honan. Grundfärgen är oftast grön, men kan vara grå eller brunaktig, särskilt på huvud och svans, och över den ligger svarta prickar som kan bilda ett mönster av sammanhängande rosetter. Längs flankerna sitter blå ögonfläckar, som är störst och klarast hos hanen. Undersidan är gulaktig eller grönaktig.

Vuxna djur är 40-70 cm totalt, och omkring två tredjedelar av längden är svans. Hanarna blir vanligen 55-70 cm och honorna omkring 45 cm. Enstaka, mycket stora hanar kan nå 80-90 cm, men de flesta djur blir inte mycket längre än 60 cm. Nykläckta ungar är 4-5 cm utan svans och 8-9 cm totalt, grå till olivbruna med ljusa, svartkantade fläckar. De får de gröna och blå

färgerna under det första halvåret. Full vuxenstorlek tar minst två år.

Man skiljer mellan tre underarter: *T. l. lepidus*, *T. l. ibericus* i den nordvästra delen av Iberiska halvön och den lilla ö-formen *T. l. oteroi*. Beståndet i Sierra Nevada och sydöstra Spanien räknas i dag som en självständig art, *Timon nevadensis*, och de nordafrikanska formerna är arterna *Timon tangitanus* och *Timon pater*. De nästan svarta djuren i handeln är en färgform av *T. lepidus*. Arten fördes tidigare som *Lacerta lepida*, och äldre litteratur använder det namnet.

T. lepidus är nyfiken och lär sig känna sin hållare. Djur som är vana vid människor tar föda från en pincett och klättrar upp på en hand. I ett utomhusterrarium är samma djur ofta skygga och drar sig undan så snart någon närmar sig. Bett kan vara kraftiga, eftersom käkarna är starka, men aggressivt beteende mot hållaren är sällsynt. Honorna tycker inte om att tas upp under parningstiden.

Utbredning och livsmiljö

Timon lepidus lever på Iberiska halvön, i Spanien, Portugal och Gibraltar, och dessutom fläckvis i Andorra, södra Frankrike och yttersta nordvästra Italien. Typlokalen är Montpellier i södra Frankrike. *T. l. ibericus* finns i nordvästra Spanien och norra Portugal, och *T. l. oteroi* bara på ön Sálvora utanför Galiciens kust.

Arten lever från havsnivån och upp i bergen, men är sällsynt högt upp. Beståndet i Sierra Nevada och sydöstra Spanien hör i dag till *Timon nevadensis*.

> **Naturlig utbredning:** Spanien, Portugal, Gibraltar, Andorra, Frankrike och Italien.

LIVSMILJÖ

Timon lepidus lever i torra, buskiga trakter: öppen skog och snår, gamla oliv- och vingårdar, steniga sluttningar och öppna, sandiga fläckar. Den håller sig mest på marken, men klättrar bra på klippor och i träd. Den gräver själv hål och använder gärna övergivna kaninhålor som gömslen och bon.

Klimatet är medelhavsartat till kontinentalt, med varma, torra somrar och svala till kalla vintrar, så djuren vintervilar från hösten till den tidiga våren. På sommaren solar de sig i flera timmar, ofta på sten eller längs vägar, och jagar mellan buskarna. Aktiva djur har en kroppstemperatur på omkring 28-30 °C.

Födan är framför allt stora insekter, mest skalbaggar, samt spindlar och sniglar. Arten tar också ägg och ungar från fågelbon och ibland ödlor, små ormar, grodor och små däggdjur. Särskilt i torra trakter äter den också bär och andra växter. Parningen sker sent på våren, och honan lägger äggen i juni och juli i lös, fuktig jord under sten och trä eller i löv. Honor i torra trakter lägger färre och större ägg.

Skötsel

TERRARIET

Ett vuxet djur eller ett par behöver ett terrarium på minst 120 × 60 × 60 cm (längd × bredd × höjd). Arten är aktiv och använder hela golvet. En hane med flera honor behöver mer utrymme. Terrariet byggs ofta av trä, som håller värmen bättre än glas, och det ska ha god ventilation och frontöppning.

Inred med klippartier och stenar som djuren kan klättra upp på och sola sig på, och med springor som gömslen. Alla tunga stenar måste stå helt fast, för djuren gräver och välter allt som inte är säkrat. Tjocka grenar ger extra klätteryta. Botten är en blandning av sand och jord, minst 10 cm djup, så att djuren kan gräva. Ta bort spillning och foderrester dagligen, och byt hela botten var 3-4:e månad.

Sätt en sluten plastbehållare på omkring 30 × 15 × 10 cm med fuktig jord i terrariet, och skär ett hål i sidan. Den används som sval, fuktig håla, och honorna lägger sina ägg i den. Håll jorden fuktig, men inte blöt.

Arten lämpar sig för ett utomhusterrarium i Nordeuropa på sommaren, och det ger djuren sol, rörelse och en naturlig årsrytm. Ett utomhusterrarium måste vara säkrat mot flykt och rovdjur: använd kraftigt nät med en maskstorlek på högst 12 mm på alla sidor, även i botten, och gräv ned kanten minst 15 cm. Det ska finnas ett övertäckt, torrt gömsle mot regn och kyla, en solig del med stenar och skugga på andra ställen. Djuren kan stå ute från april-maj till september-oktober och tas in när hösten blir kall och blöt. Kontrollera att nätet är fritt från hål och lösa hörn innan djuren sätts ut.

TEMPERATUR

Solplatsen ska ha en yttemperatur på 35-50 °C, mätt med en infraröd termometer. Luften i resten av terrariet hålls på 22-30 °C på dagen, svalast i den motsatta änden. Använd en halogenspot eller en kvicksilverångslampa, som ger både värme och UVB, och placera solplatsen i ena änden, så att djuret kan välja. Värmen släcks på natten, och temperaturen sjunker till 15-20 °C.

T. lepidus kommer från ett område med kalla vintrar, och vintervila är naturlig. Den är inte strikt nödvändig, men rekommenderas, särskilt om djuren ska föröka sig. Bara friska djur i god form ska vintervila; sjuka, underviktiga och nyförvärvade djur hålls vakna och utfodrade (se temat om vintervila).

Förloppet börjar i mitten av oktober till mitten av november. Utfodringen stoppas 2-3 veckor före vilan, och temperaturen hålls över 13 °C i minst två veckor efter sista måltiden, så att tarmen blir tom. Under tiden förkortas ljuset till omkring 8 timmar, och till sist släcks värme och UVB. Djuren vilar därefter i en plastbehållare med lufthål och några centimeter jord, som står svalt och frostfritt vid 8-12 °C, eller i ett svalt rum som på dagen är upp till 15 °C och på natten 8-10 °C. Vilan varar 8-10 veckor, vanligen december och januari. Djuren äter inte, men ska ha tillgång till vatten. Väg dem och titta till dem varannan vecka, och avbryt vilan om ett djur tappar märkbart i vikt.

Efter vilan sätts djuren tillbaka i terrariet med ljus, men den första veckan utan värmelampa. Därefter tänds värmen, och efter några dagar erbjuds föda. Längre dagar och sprayning på morgonen sätter igång parningen.

Läs mer: Ljus och UVB Läs mer: Värme och temperatur Läs mer: Vintervila och årstider

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Luften i terrariet ska vara relativt torr, 35-75 % från den varma till den fuktiga änden, men djuren ska alltid ha tillgång till en fuktig håla. Håll botten torr överst och fuktig längre ned, och vattna den när den torkar ut. Den slutna behållaren med fuktig jord är djurens fuktiga gömsle. Mät med två hygrometrar, den ena inne i hålan.

På våren sprayas terrariet varje morgon, och det hjälper till att sätta igång parningen. Ställ fram en låg skål med färskt vatten. Djuren dricker inte ofta, men skålen ska alltid vara fylld, och rädda djur flyr gärna ned i vattnet. Byt vattnet ofta och rengör skålen regelbundet.

LJUS OCH UVB

Timon lepidus är dagaktiv och solar sig flera timmar om dagen, så den behöver mycket ljus och kraftig UVB. Använd ett T5 HO-rör på 10-12 % i en armatur med reflektor över solplatsen eller en kvicksilverångslampa, som ger både värme och UVB. Med ett T5 HO-rör inne i terrariet är avståndet till solplatsen 43-46 cm och genom nät 33-38 cm. Arten hör till Ferguson-zon 3. Byt rören enligt tillverkarens anvisning, vanligen varje år. Glas och plast stoppar UVB, så sol genom ett fönster ger ingen UVB.

Ett kraftigt dagsljus på omkring 6.500 K, t.ex. LED-list, ger ett ljust terrarium, och mycket ljus och UVB är nödvändigt för att få fram de gröna och blå färgerna.

Ljusets längd följer årstiden: omkring 14-15 timmar på sommaren, 10 timmar vår och höst och 8-10 timmar på vintern och fram till vintervilan. Använd en timer.

UTFODRING

Timon lepidus lever mest av insekter, men äter också frukt och andra växter. Ge en varierad kost av syrsor, gräshoppor, kackerlackor, mjölmaskar, zophobas och andra stora insekter. Gut-loada insekterna med grönt, grönsaker och frukt i minst ett dygn innan de ges. Då och då kan det ges frukt som bär, fikon eller vindruvor. En nyfödd mus kan ges någon enstaka gång, och dräktiga honor har nytta av en liten mus en gång i veckan, eftersom den täcker deras stora kalkbehov.

Vuxna djur utfodras 3-4 gånger i veckan och ungar varje dag eller varannan dag. Ge så mycket de vill äta. Djuren tar gärna föda från en pincett. Övervikt är sällsynt hos arten, men undvik att göra djuren feta med mycket proteinrikt foder.

Pudra insekterna med kalk vid varje utfodring (med D3, om djuren inte får UVB), och ge ett multivitaminpreparat en gång i veckan. Utfodringen stoppas före vintervilan.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

BETEENDE OCH HANTERING

Timon lepidus är klok och nyfiken. Den lär sig snabbt känna sin hållare, tigger om föda och tar emot den från en hand eller en pincett. Ge ett nytt djur ett par veckors ro och erbjud sedan föda från handen utan att gripa efter det. Låt djuret själv klättra upp på handen, för ett djur som hålls fast blir stressat och kan bita. Ett tamt djur får man lättast genom att köpa en uppfödd

unge.

Käkarna är starka, och ett bett kan ge blödande sår, men djuret biter sällan utan orsak. Hanen är territoriell. Håll aldrig två hanar ihop, för de slåss allvarligt. En hane kan hållas med en eller flera honor, men se upp för mobbning och skilj djuren åt om det behövs. Under parningen håller hanen fast honan med munnen, och det kan ge skrapsår och en förlorad svans, som växer ut igen.

Vissa djur förblir skygga och stressas lätt av störningar och av att tas upp. Håll fasta rutiner och hantera inte mer än nödvändigt. Tvätta händerna efter kontakt med djur och terrarium, för kräldjur kan bära på *Salmonella*. I ett utomhusterrarium är djuren skygga, och det är normalt.

Läs mer: Karantän och hygien

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Hanen är större och tyngre och har ett bredare huvud, kraftigare käkar och större och klarare blå flankfläckar. Vuxna hanar har tydliga hemipenisbulor vid kloaken och större lårporer; honan har också lårporer, men de är mindre. Hos unga djur är könet först någorlunda säkert efter 8 månader eller mer.

Djuren kan bli könsmogna efter 1-2 år, i naturen vanligen efter 19-34 månader. Honor lägger ofta ägg först efter den andra vintern. Unga honor bör inte sättas i avel för tidigt, eftersom tidig avel tär på dem.

PARNING

Parningen hänger ihop med vintervilan. Några veckor efter vilan, när dagarna blir längre, terrariet sprayas på morgonen och värmen är tänd igen, börjar hanen jaga honan, och det följer upprepade parningar, vanligen från slutet av mars till början av maj. Hanen biter sig fast i honans flank eller nacke, och honan får ofta skrapsår och ärr. Det är som regel ofarligt. Jagar hanen honan oavbrutet, och försöker hon tydligt komma undan, ska hon skiljas från honom en tid.

Det går omkring 3-6 veckor från parning till äggläggning. Håll terrariet lugnt och ge honan rikligt med föda och kalk.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Honan gräver ned sig i fuktig jord, ofta en omkring 30 cm lång tunnel, och lägger äggen på natten under sten eller bark eller i den slutna jordbehållaren. En kull är vanligen på 5-24 ägg, och stora, gamla honor kan lägga 26-30. Unga honor lägger färre ägg. I naturen lägger honan som regel en kull per år. I fångenskap lägger hon som regel två kullar med 4-6 veckors mellanrum, och enstaka honor lägger tre eller fler. Fler än två kullar tär på honan. Hanen stannar ofta i närheten medan honan lägger.

En hona som ska lägga gräver provhål och äter mindre. Håll jorden fuktig och grävbar hela säsongen. Gräver hon i över en vecka utan att lägga, och tappar hon i vikt vid höfterna och svansroten, är det ett tecken på äggläggningsbesvär, och hon ska till veterinär.

INKUBATION

Äggen klibbar ofta ihop och ska inte skiljas åt med våld. Lägg dem halvt nedgrävda i fuktig vermikulit eller perlit (blandat 1:1 i vikt med vatten) i en sluten behållare med några få små lufthål. Låt dem ligga i fred under hela inkubationen. Äggen ska vara fuktiga, men inte blöta, och de växer till mer än det dubbla, eftersom de tar upp vatten.

Inkubationstemperaturen är 26-30 °C, gärna med en liten sänkning på natten. Ungarna kläcks efter 75-100 dagar. En något lägre temperatur ger längre inkubation och anses ge starkare ungar. När ungen har skurit upp skalet och stuckit ut huvudet vilar den ofta ett dygn i ägget medan gulesäcken tas upp. Låt ungarna komma ut i sin egen takt.

Läs mer: Inkubation av ägg

UPPFÖDNING AV UNGAR

Nykläckta ungar är 4-5 cm utan svans och 8-9 cm totalt. De är grå till olivbruna med ljusa fläckar och äter först efter några dagar. Håll dem som de vuxna, men i mindre terrarier med gömslen, ett fuktigt hörn, UVB och värme.

Ungar från samma kull kan hållas ihop det första året, men ska skiljas åt när de blir territoriella. Utfodra dagligen med små syrsor, kackerlacknymfer och andra små insekter pudrade med kalk. De växer snabbt och blir gröna och blå efter omkring ett halvt år. Full vuxenstorlek nås efter minst två år.

Hälsa och vanliga misstag

De flesta problem beror på fel i skötseln: för lite UVB, för lite kalk, för låg värme och för lite rörelse.

- Metabolisk skelettsjukdom vid för lite UVB och kalk. Den ses särskilt hos ungar, också hos ungar av föräldrar som inte har fått tillräckligt med UVB eller D3. Typiska tecken är inåtvridna framben, svaga ben och mjuka käkar.
- Rinnande ögon, som kan bero på brist på A-vitamin.
- Överhettning i utomhusterrarier utan skugga. Djuren ska alltid kunna söka sig till en sval plats.
- Stress och störningar. Rädda djur kan springa in i rutan och skada nosen.
- Parasiter och kvalster hos nya djur. Sätt dem i karantän och låt undersöka ett träckprov.
- Äggläggningsbesvär, om det inte finns en lämplig plats att lägga på, jorden är för torr eller honan saknar kalk. Det är livshotande och kräver veterinär.
- Viktförlust och frostskador under vintervilan, om temperaturen är fel eller djuret var svagt. Avbryt vilan om djuret tappar i vikt.
- Bettsår efter parning och slagsmål och en förlorad svans. Svansen växer ut igen, men är kortare och ofta mörkare.

Ett friskt djur har klara ögon, en fyllig svansrot och slät hud och är aktivt och nyfiket. Väg djuren regelbundet. Kräldjur döljer sjukdom, så sök en veterinär med erfarenhet av kräldjur om djuret tappar i vikt, inte äter, andas med öppen mun eller verkar slött.

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.